

Activering met grenzen

Het onzichtbare gevecht van sociaal werkers

THIENPONT MARIJKE
Hogeschool Gent – Bachelor Sociaal Werk
Academiejaar 2025 – 2026
Bachelor project
Docent: Van Den Broeck Eric

Inhoudsopgave

Inleiding: Waarom activering binnen het OCMW centraal staat	2
Het OCMW als laatste vangnet	2
De dubbele rol van de sociaal werker: ondersteunen en begrenzen.....	2
Beleidsdruk en veranderende wetgeving	2
Activering tussen ideaal en realiteit.....	2
Methodologisch kader	3
Onderzoeksopzet en dataverzameling.....	3
Reflectie en toetsing binnen opleiding en werkveld.....	3
Activering in perspectief: botsing tussen beleid en leefwereld.....	3
Sociaal werk als mensenrechtenpraktijk.....	3
Structurele ongelijkheid als activeringsdrempel.....	4
Leefwereldgericht werken onder druk.....	4
Het GPMI als activeringsinstrument: kansen en drempels voor cliënten én sociaal werkers	4
Het GPMI: theorie en doelstelling.....	4
Drempels voor cliënten: verplichting versus ondersteuning	5
Professionele spanning in de uitvoering.....	5
Structurele beperkingen en morele stress.....	5
Activering binnen een complexe realiteit	6
Pré-activering als noodzakelijke schakel	7
Arbeidsmarkt als extra drempel.....	8
Woononzekerheid als structurele barrière voor activering	9
Digitalisering: vooruitgang met een keerzijde	10
Conclusie: activering vraagt structurele herdenking	10
Activering als eindpunt, niet als start.....	10
Wanneer systemen falen, niet mensen	11
Verweven drempels voor cliënten en sociaal werkers.....	11
Naar een menswaardige en realistische activering.....	11
De invloed van actualiteit, regio en beleid	11
Slotvraag	12
Dankwoord.....	12
Bibliografie	14

Inleiding: Waarom activering binnen het OCMW centraal staat

Het OCMW als laatste vangnet

Tijdens mijn stage bij het OCMW kwam ik regelmatig in contact met cliënten voor wie het OCMW niet zomaar een hulpverleningsinstantie was, maar werkelijk de laatste plek waar ze nog terecht konden. Deze ontmoetingen confronteerden me met de complexe realiteit waarin veel mensen zich bevinden: een opeenstapeling van problemen, doorverwijzingen en mislukkingen binnen eerdere trajecten, waardoor ze stap voor stap tussen de mazen van het welzijnsnet glippen.

De dubbele rol van de sociaal werker: ondersteunen en begrenzen

Het OCMW vervult daarbij een essentiële rol als maatschappelijk vangnet. Het biedt ondersteuning aan mensen die in een kwetsbare positie terecht komen, vaak wanneer andere hulpverlening onvoldoende steun biedt. Tegelijk merkte ik hoe maatschappelijk werkers binnen het OCMW zelf geconfronteerd worden met duidelijke grenzen: beperkte middelen, complexe regelgeving, hoge caseloads en moeilijke evenwichten tussen hulpverlening en controle.

Beleidsdruk en veranderende wetgeving

De recente veranderingen in de wetgeving maken dit thema extra relevant. De federale regering heeft in 2025 beslist dat de werkloosheidsuitkering in België niet langer onbeperkt zal worden uitbetaald. Vanaf 2026 zal een werkloze maximaal twee jaar een volledige uitkering kunnen ontvangen, afhankelijk van zijn of haar beroepsverleden (De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, 2025). Deze maatregel moet mensen sneller aan het werk helpen, maar zorgt er tegelijk voor dat de druk op activering toeneemt. Wie na die periode nog geen werk heeft, zal vaker bij het OCMW terecht komen voor financiële en sociale ondersteuning. Dat betekent dat maatschappelijk werkers opnieuw een grotere verantwoordelijkheid krijgen om mensen te begeleiden richting werk of maatschappelijke deelname, vaak nog vóór echte activering mogelijk is.

Activering tussen ideaal en realiteit

Mijn interesse voor dit onderwerp groeide vanuit de vaststelling dat activering, hoe belangrijk en waardevol ook, in de praktijk niet altijd vanzelfsprekend is. Maatschappelijk werkers streven ernaar om cliënten te begeleiden naar meer zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, maar de weg daarheen is vaak complex. Niet elke cliënt is onmiddellijk toe te leiden naar de reguliere arbeidsmarkt. Er is vaak nood aan een fase van pré-activering, waarin gewerkt wordt aan motivatie, stabiliteit en basisvertrouwen.

Tijdens mijn stage merkte ik hoe maatschappelijk werkers balanceren tussen beleidsdoelstellingen rond activering en de realiteit van cliënten die met een multiproblematiek kampen. De druk om resultaten te behalen kan botsen met de tijd en ruimte die nodig zijn om mensen stap voor stap te begeleiden. Dat roept vragen op zoals:

- Hoe zien maatschappelijk werkers activering?
- Welke drempels ervaren maatschappelijk werkers tijdens het activeringsproces?

Methodologisch kader

In volgende tekst wil ik deze vragen verder onderzoeken. Ik vertrek vanuit mijn ervaringen tijdens mijn stage, aangevuld met inzichten uit onderzoek en bestaande projecten rond activering en begeleiding binnen OCMW 's. Mijn focus ligt niet op de effecten van activering op cliënten, maar op de ervaringen, uitdagingen en handelingsruimte van maatschappelijk werkers zelf. Door hun perspectief centraal te stellen, wil ik bijdragen aan een beter begrip.

Onderzoeksopzet en dataverzameling

Om deze tekst te kunnen schrijven, ben ik gestart met een documentstudie. Deze documentstudie vormde de basis om mijn onderzoek verder op te bouwen en hielp me om de juiste invalshoek te bepalen. Oorspronkelijk was een focusgroep gepland. Echter, door de hoge werkdruk in het werkveld bleek een groeps gesprek logistiek onhaalbaar. Er is daarom methodologisch gekozen voor interviews. Hoewel deze beperkt is, liet deze vorm toe om dieper in te gaan op individuele casuïstiek en de subjectieve beleving van de werkdruk, wat bij een focusgroep soms onderbelicht blijft.

Aan dit interview namen twee maatschappelijk werkers deel die allebei tewerkgesteld zijn binnen het OCMW. Beide sociaal werkers hadden minder dan een jaar anciënniteit binnen het OCMW. Tijdens het interview hebben we het gehad over hoe zij activering zien en hebben we een casestudy besproken, waardoor er ruimte ontstond om ervaringen uit te wisselen en concreet te reflecteren over de drempels die zij in de praktijk ervaren tijdens het activeringsproces.

Reflectie en toetsing binnen opleiding en werkveld

Daarnaast heb ik mijn bevindingen regelmatig getoetst bij andere sociaal werkers. Ik ging in overleg met mijn collega's tijdens mijn stage, maar ook met medestudenten en docenten. Door verschillende perspectieven te combineren, kreeg ik een bredere kijk op de uitdagingen waarmee maatschappelijk werkers geconfronteerd worden. Deze gesprekken hielpen me om mijn observaties te kaderen en kritisch na te denken over mogelijke verklaringen.

Door deze combinatie van documentstudie, interview en overleg met mensen uit het werkveld én het onderwijs, kon ik een goed onderbouwd beeld vormen van het thema. Deze aanpak maakte het mogelijk om zowel de theoretische inzichten als de praktische ervaringen samen te brengen in één geheel, wat de inhoud van deze tekst versterkt en verdiept.

Activering in perspectief: botsing tussen beleid en leefwereld

Sociaal werk als mensenrechtenpraktijk

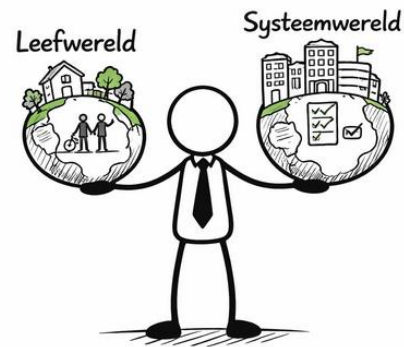
In het artikel 'Sociaal werk: een mensenrechtenberoep?' wordt sociaal werk benaderd als meer dan individuele hulpverlening, het wordt voorgesteld als een praktijk die structureel bijdraagt aan het waarmaken van mensenrechten. De auteurs benadrukken dat sociaal werkers dagelijks geconfronteerd worden met maatschappelijke ongelijkheid en uitsluiting en dat hun handelen zich afspeelt op het snijvlak van beleid, instituties en de leefwereld van cliënten. Zo stellen ze expliciet dat *"sociaal werk fundamenteel verbonden is met de realisatie van mensenrechten"* (Reynaert, et al., 2023). Vanuit die visie krijgt activering binnen het OCMW een bredere betekenis dan louter toeleiding naar werk.

Structurele ongelijkheid als activeringsdrempel

Voor sociaal werkers in een OCMW-context betekent dit dat activering vaak wordt bemoeilijkt door structurele drempels. Cliënten leven regelmatig in onzekerheid op meerdere levensdomeinen tegelijk: inkomen, huisvesting, gezondheid, taal en sociale relaties. De auteurs benadrukken dat een puur instrumentele benadering van activering, waarbij de focus meteen op arbeid ligt, onvoldoende rekening houdt met die complexe realiteit (Reynaert, et al., 2023). Sociaal werkers ervaren hierdoor spanning tussen beleidsverwachtingen rond snelle activering en hun professionele inschatting dat cliënten eerst stabiliteit en ondersteuning nodig hebben.

Leefwereldgericht werken onder druk

Het artikel wijst erop dat leefwereldgericht en participatief werken essentieel is om deze drempels te begrijpen en te overbruggen. Voor activering binnen het OCMW betekent dit dat sociaal werkers samen met cliënten moeten zoeken naar haalbare stappen, vertrekkend vanuit hun mogelijkheden en beperkingen. Tegelijk botsen sociaal werkers ook op systeemdrempels, zoals strikte regelgeving, administratieve druk en een gebrek aan tijd en middelen, waardoor mensgericht werken onder druk komt te staan (Reynaert, et al., 2023).

Uit een rapport van Movisie blijkt dat sociaal werkers traditioneel gericht zijn op de leefwereld van mensen en sociale inclusie, maar dat beleid sturend is in de wijze waarop deze opdracht moet worden ingevuld. Hierdoor kunnen beleidsmatige eisen en doelstellingen rond activering botsen met de praktijkgerichte, leefwereldgerichte aanpak die sociaal werkers nastreven. Bovendien wordt in dit rapport benadrukt dat sociaal werk zich vaak concentreert op microniveau, terwijl structurele oorzaken en macrofactoren die sociale problemen bepalen, onderbelicht blijven, wat de handelingsruimte van sociaal werkers verder beperkt (Wilken, van den Berg, & Bektas, 2023).

Het GPMI als activeringsinstrument: kansen en drempels voor cliënten én sociaal werkers

Het GPMI: theorie en doelstelling

Vanuit de visie op sociaal werk als mensenrechtenberoep krijgt activering binnen het OCMW een bredere betekenis dan louter toeleiding naar werk. In dit kader speelt het Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie (GPMI) een centrale rol (POD Maatschappelijke Integratie, 2025). Het GPMI is een verplicht instrument voor iedereen die een leefloon ontvangt en heeft als doel mensen niet alleen financieel te ondersteunen, maar hen ook te begeleiden naar maatschappelijke integratie, zelfredzaamheid en indien mogelijk tewerkstelling. Volgens de officiële omschrijving wordt het GPMI opgesteld in overleg tussen de cliënt en het OCMW (VVSG, 2024) en moet het vertrekken vanuit de individuele situatie, noden en mogelijkheden van de betrokkene. In theorie sluit dit nauw aan bij een mensenrechtenbenadering van sociaal werk, waarin aandacht is voor de leefwereld, participatie en structurele ongelijkheid.

Drempels voor cliënten: verplichting versus ondersteuning

Voor cliënten kan het GPMI voordelen bieden, maar tegelijk ervaren zij ook aanzienlijke drempels. Hoewel het instrument bedoeld is als maatwerk, is het in de praktijk voor veel leefloongerechtigden moeilijk om te voldoen aan de afspraken die worden vastgelegd. Factoren zoals gezondheidsproblemen, psychische kwetsbaarheid, zorg voor kinderen, schulden of instabiele woonsituaties maken het niet vanzelfsprekend om doelen op te nemen of op te volgen. Bovendien kan de verplichte aard van het GPMI gevoelens van wantrouwen, stress of controle oproepen, zeker wanneer cliënten het ervaren als een voorwaarde om rechten te behouden in plaats van als ondersteunende begeleiding. Dit kan de motivatie ondermijnen en het risico op uitval vergroten, wat haaks staat op het idee van activering als emancipatorisch proces.

Professionele spanning in de uitvoering

Tegelijk ervaren ook sociaal werkers binnen het OCMW specifieke drempels in de uitvoering van het GPMI. Zij bevinden zich vaak in een spanningsveld tussen hun professionele waarden zoals autonomie, vertrouwen en mensgericht werken en de wettelijke en organisatorische verplichtingen die het GPMI met zich meebrengt. Sociaal werkers moeten niet alleen begeleiding bieden, maar ook contracten opstellen, evalueren en rapporteren, wat de administratieve werklast verhoogt. Door hoge caseloads en tijdsdruk is het niet altijd mogelijk om het diepgaande maatwerk te leveren dat het GPMI veronderstelt. Hierdoor lopen zij het risico om eerder uitvoerder van beleid te worden dan begeleider van mensen.

Structurele beperkingen en morele stress

Daarnaast ervaren sociaal werkers soms de drempels anders dan de cliënten zelf. Waar cliënten bijvoorbeeld vooral worstelen met persoonlijke of sociale omstandigheden, botsen sociaal werkers op structurele beperkingen zoals strikte regelgeving, beperkte flexibiliteit binnen activeringstrajecten en een gebrek aan beschikbare vervolgvoorzieningen (zoals passende opleidingstrajecten, therapie of laagdrempelige tewerkstelling) (Sempels, Goffin, & Vanoeteren, 2023). Deze structurele drempels maken het voor sociaal werkers moeilijk om samen met cliënten realistische en haalbare doelen vast te leggen. Dat kan leiden tot morele spanning en frustratie, omdat sociaal werkers wel inzicht hebben in de noden van cliënten, maar onvoldoende handelingsruimte krijgen om hier gepast op in te spelen.

Samengevat toont het GPMI hoe activering binnen het OCMW zowel kansen als knelpunten inhoudt, voor cliënten én voor sociaal werkers. Wanneer het GPMI wordt ingevuld vanuit een mensenrechtenperspectief en met voldoende professionele ruimte, kan het bijdragen aan duurzame maatschappelijke integratie. Wanneer het echter te sterk gestuurd wordt door verplichting, controle en beperkte middelen, ontstaat het risico dat het GPMI nieuwe drempels creëert in plaats van bestaande drempels weg te nemen. De dagelijkse praktijk van sociaal werkers binnen het OCMW wordt dan gekenmerkt door het zoeken naar evenwicht tussen ondersteuning en verplichting, een balans die cruciaal is voor rechtvaardige en effectieve activering.

Activering binnen een complexe realiteit

Multiproblematiek en beperkte draagkracht

Uit de interviews met sociaal werkers blijkt dat activering binnen het OCMW zich afspeelt binnen een complexe en vaak spanningsvolle realiteit. Hoewel activering formeel wordt verwacht van cliënten, ervaren maatschappelijk werkers dat deze verwachting regelmatig botst met de concrete omstandigheden waarin cliënten leven. Deze spanning beperkt zich niet tot nieuwkomers of gezinnen die recent in België zijn aangekomen. Zo heb ik zelf tijdens mijn stage ook gemerkt dat mensen die mentaal onvoldoende draagkracht hebben om te werken of om hun weg te vinden in een steeds complexere samenleving, grote drempels ervaren binnen activeringstrajecten.

Daarnaast geven sociaal werkers aan dat cliënten met multiproblematiek, waarbij problemen op het vlak van welzijn, gezondheid, huisvesting, financiën en gezin samenkomen, het bijzonder moeilijk hebben om stappen richting werk of opleiding te zetten. In vele van deze gevallen maken taalbarrières, culturele verschillen, psychische kwetsbaarheid en beperkte kennis van het sociale zekerheidsstelsel een onmiddellijke doorstroom onrealistisch. Activering vraagt hier eerst tijd, vertrouwen en intensieve begeleiding, eerder dan snelle of uniforme trajecten.

Taal en impliciete sociale verwachtingen

In het interview gaven de sociaal werkers aan dat taal één van de meest zichtbare drempels vormt binnen activeringstrajecten. Tijdens mijn stage werd ik hier eveneens mee geconfronteerd. We kunnen ons in dergelijke situaties behelpen met een vertaalapp, maar deze vertalen niet altijd correct. Daarnaast kunnen we ook terugvallen op de tolkentelefoon, al zijn deze diensten soms overbevraagd en brengen ze een aanzienlijke kost met zich mee voor het lokaal beleid. Hierdoor worden ze vaak aangemoedigd om zo weinig mogelijk gebruikt te worden.

Beperkte kennis van het Nederlands bemoeilijkt niet alleen de zoektocht naar werk, maar ook het begrijpen van afspraken, administratieve verplichtingen en rechten. Daarnaast spelen impliciete verwachtingen binnen de samenleving en op de arbeidsmarkt een belangrijke rol. Het gaat hierbij om attitudes en vaardigheden zoals op tijd komen, afspraken nakomen, meldingen tijdig doorgeven, omgaan met hiërarchie en instructies kunnen begrijpen en opvolgen (Reidsma, Vandermeerschen, & De Cuyper, 2021).

Deze verwachtingen zijn vaak niet expliciet aangeleerd, maar wel bepalend voor succes in activeringstrajecten. Hoewel deze drempels vaak worden gekoppeld aan nieuwkomers, ervaren ook cliënten die in België zijn opgegroeid moeite met deze sociale en organisatorische verwachtingen, bijvoorbeeld door mentale kwetsbaarheid, beperkte zelfredzaamheid of een lange afstand tot de arbeidsmarkt. Culturele verschillen, maar ook persoonlijke en sociale omstandigheden, maken dat sociaal werkers extra tijd en inspanning moeten investeren in het verduidelijken van verwachtingen en het opbouwen van wederzijds begrip. Zonder deze investeringen dreigt activering te snel en te abstract te worden, waardoor cliënten afhaken of als 'niet gemotiveerd' worden beschouwd.

Overgangssituaties en instabiliteit

Daarnaast worden sociaal werkers steeds vaker geconfronteerd met complexe en niet-standaard dossiers. Het gaat onder meer om cliënten die uit verschillende vormen van opvangsituaties komen, zoals lokale opvanginitiatieven voor nieuwkomers, maar ook residentiële voorzieningen zoals psychiatrische instellingen, doorgangshuizen, begeleid wonen, jeugdinstellingen of zelfs detentiecontexten. Deze overgangssituaties gaan vaak gepaard met instabiliteit, verlies aan sociale netwerken en grote onzekerheid. Ook samengestelde gezinnen met jonge kinderen of personen met langdurige problemen op meerdere levensdomeinen vragen intensieve ondersteuning. In dergelijke dossiers is stabilisatie noodzakelijk voordat activering mogelijk is.

Pré-activering als noodzakelijke schakel

Stabiliseren vóór activeren

In het interview benadrukken de sociaal werkers het belang van pré-activering: het creëren van rust, basiszekerheid en aansluiting bij de samenleving, bijvoorbeeld via stabiele huisvesting, inkomen, begeleiding en het versterken van zelfredzaamheid. Deze voorbereidende fase wordt gezien als cruciaal om op langere termijn tot een duurzame vorm van activering te komen, waarbij de kans op uitval kleiner is en participatie realistischer wordt. Tegelijk geven de sociaal werkers aan dat activering vaak als impliciete verwachting blijft bestaan, zelfs wanneer cliënten zich nog duidelijk in een stabilisatiefase bevinden.

Administratieve overbelasting in de opstartfase

Een belangrijk aandachtspunt in de interviews is de zware administratieve opstartfase die met deze pré-activering gepaard gaat, evenals het grote aandeel aan onzichtbaar werk dat sociaal werkers in deze fase verrichten. Voor veel cliënten moeten eerst basisrechten zoals mutualiteit, gezinsbijslag, school- en opvangplaatsen, huisvesting en andere administratieve regelingen in orde worden gebracht. Sociaal werkers geven aan dat cliënten deze stappen zelden zelfstandig kunnen zetten, omdat zij het systeem onvoldoende kennen, de weg niet vinden in een steeds complexer administratief landschap of mentaal en praktisch overbelast zijn. Hierdoor komt een aanzienlijk deel van deze voorbereidende taken bij de sociaal werker terecht.

Dit werk beperkt zich niet tot formele dossieropmaak of zichtbare administratieve handelingen, maar bestaat in grote mate uit tijdsintensieve en weinig erkende taken. De sociaal werkers besteden een aanzienlijk deel van hun werktijd aan telefoneren met verschillende instanties, waarbij zij vaak langdurig in wachtrijen terechtkomen alvorens iemand te spreken te krijgen. Ook het herhaaldelijk mailen naar diensten, het opvolgen van dossiers, het navragen van ontbrekende documenten en het coördineren tussen meerdere organisaties maken integraal deel uit van hun dagelijkse praktijk. Deze inspanningen vragen niet alleen tijd, maar ook volharding, flexibiliteit en een grondige kennis van sociale regelgeving en procedures.

Daarnaast omvat dit onzichtbare werk ook een belangrijke relationele component. De sociaal werkers nemen veelvuldig de rol op van gerust-steller en brugfiguur voor cliënten die zich overweldigd voelen door hun situatie. Zij leggen procedures uit, temperen onzekerheid, bieden emotionele ondersteuning en zorgen voor continuïteit in begeleiding op momenten van crisis of dreigend afhaken. Dit relationele werk is cruciaal om vertrouwen op te

bouwen en cliënten betrokken te houden bij het traject, maar wordt zelden zichtbaar in registratiesystemen of beleidsindicatoren.

Door de urgentie en tijdsintensiteit van deze administratieve en relationele taken raken activeringsdoelstellingen vaak op de achtergrond. Sociaal werkers beschrijven hoe hun rol in deze fase voornamelijk bestaat uit regelen, opvolgen en coördineren, waardoor er weinig ruimte overblijft voor toekomstgerichte begeleiding richting werk of opleiding. Het paradoxale gevolg is dat net het werk dat noodzakelijk is om activering op langere termijn mogelijk te maken, onvoldoende erkend en gewaardeerd wordt binnen het huidige beleids- en organisatiekader. Dit versterkt de druk op sociaal werkers en maakt het moeilijk om hun activeringsopdracht op een duurzame en mensgerichte manier vorm te geven.

Activering voorbij betaalde arbeid

Daarnaast wijzen sociaal werkers binnen mijn stage erop dat niet elk dossier ooit zal leiden tot duurzame activering in de vorm van reguliere tewerkstelling. Sommige cliënten blijven, door mentale kwetsbaarheid, ernstige gezondheidsproblemen of langdurige multiproblematiek, structureel beperkt in hun mogelijkheden om duurzaam deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Volgens de geïnterviewde sociaal werkers is het erkennen van deze realiteit essentieel om activering menswaardig en haalbaar te houden.

Activering kan en moet in deze context breder worden begrepen dan enkel betaald werk. Voor veel cliënten ligt de focus in eerste instantie op het versterken van de mentale gezondheid, het herstellen van dagstructuur en het opbouwen van vertrouwen en zelfwaarde. In een volgende fase kunnen kleinere stappen richting activering zinvol zijn, zoals deelname aan vrijwilligerswerk of laagdrempelige vormen van maatschappelijke participatie. Pas wanneer deze voorbereidende stappen voldoende draagkracht hebben opgebouwd, kan gedacht worden aan meer structurele trajecten zoals wijkwerk of tewerkstelling via artikel 60. Deze gefaseerde benadering sluit nauw aan bij het principe van pré-activering en verhoogt volgens sociaal werkers de kans op duurzame participatie op langere termijn.

Arbeidsmarkt als extra drempel

Onvoldoende aansluiting tussen client en arbeidsmarkt

Wanneer cliënten op papier als arbeidsklaar worden beschouwd, blijkt activering in de praktijk niet vanzelfsprekend. Werkervaring, een rijbewijs of bereidheid om te werken zijn vaak onvoldoende wanneer gezinsverantwoordelijkheden, psychosociale problemen of het ontbreken van kinderopvang een rol spelen. Daarnaast is het ook de arbeidsmarkt zelf die niet altijd voorbereid is op deze groep cliënten.

In bepaalde sectoren en bedrijven is kennis van het Nederlands bijvoorbeeld een vereiste, onder meer om veiligheidsredenen of om instructies correct te kunnen opvolgen (Reidsma, Vandermeerschen, & De Cuyper, ervaringen van werkgevers die anderstalige nieuwkomers hebben aangeworven, 2021). Hoewel deze verwachtingen begrijpelijk zijn, vormen ze voor sommige cliënten een bijkomende, moeilijk te overbruggen drempel. Bovendien sluiten de tempo- en prestatiedruk van de arbeidsmarkt en de verwachtingen rond flexibiliteit en zelfstandigheid niet altijd aan bij de draagkracht van cliënten die al langdurig op afstand staan van werk.

Mobiliteit en bereikbaarheid

Mijn stageplaats was een landelijk OCMW, waar de beperkte beschikbaarheid van openbaar vervoer duidelijk naar voren kwam. Mobiliteit vormt volgens sociaal werkers een vaak onderschatte drempel binnen activeringstrajecten. Voor cliënten zonder wagen, wat voor velen financieel niet haalbaar is, is verplaatsing naar werk, opleiding of zelfs een sollicitatie sterk afhankelijk van het openbaar vervoer. Dit openbaar vervoer is echter niet overal even toegankelijk of beschikbaar, zeker in landelijke gebieden of bij ploegenarbeid met onregelmatige uren.

Hierdoor wordt het voor sommige cliënten praktisch onmogelijk om bepaalde jobs te bereiken, ongeacht hun motivatie of inzet. Sociaal werkers benadrukken dat deze structurele beperkingen activering kwetsbaar maken en dat mislukte pogingen richting werk demotiverend kunnen werken voor cliënten, met een verhoogd risico op afhaken tot gevolg.

Woononzekerheid als structurele barrière voor activering

De wooncrisis en haar gevolgen

Huisvesting wordt door alle geïnterviewde sociaal werkers benoemd als één van de grootste en meest structurele knelpunten. Het tekort aan sociale woningen zorgt ervoor dat veel cliënten jarenlang op een wachtlijst staan. In afwachting daarvan moeten zij terecht op de private huurmarkt, waar de prijzen vaak te hoog zijn voor hun beperkte budget. Sociaal werkers geven aan dat voor één betaalbare woning soms meer dan tien kandidaten reageren, waardoor cliënten telkens opnieuw worden afgewezen en in een uitzichtloze zoektocht terechtkomen.

De “goedkopere” huurwoningen die wél binnen hun budget vallen, blijken in de praktijk vaak woningen te zijn die niet meer voldoen aan de huidige kwaliteits- en energienormen. Cliënten aanvaarden deze woningen uit noodzaak, maar dit kan op langere termijn schadelijk zijn voor hun gezondheid, bijvoorbeeld door vochtproblemen, schimmels, slechte isolatie of onveilige installaties. Bovendien leiden slecht geïsoleerde woningen tot hoge energiekosten, waardoor cliënten ondanks een lage huur toch financieel in de problemen komen.

Geen adres, geen werk

Sociaal werkers geven verder aan dat het ontbreken van een officieel adres nog een bijkomende drempel vormt binnen activeringstrajecten. Zonder adres kunnen cliënten namelijk geen arbeidscontract ondertekenen, geen bankrekening openen of geen administratieve stappen zetten die nodig zijn om tewerkstelling op te starten. Hierdoor komt zelfs een realistische jobkans in het gedrang wanneer de woonsituatie instabiel is of wanneer cliënten tijdelijk bij vrienden of familie verblijven. Deze administratieve blokkade toont aan hoe nauw wonen en werken met elkaar verweven zijn.

Deze structurele woononzekerheid maakt duurzame activering bijzonder moeilijk. Zonder een stabiele, veilige en betaalbare woning ontbreekt voor veel cliënten de rust, gezondheid en voorspelbaarheid die nodig zijn om zich te concentreren op werk, opleiding of stappen richting activering. Sociaal werkers benadrukken dan ook dat activering zonder woonzekerheid niet alleen onrealistisch is, maar op langere termijn ook contraproductief kan werken.

Digitalisering: vooruitgang met een keerzijde

Efficiëntie voor organisaties

Verder komt ook de impact van digitalisering sterk naar voren. Digitale systemen maken de opvolging van dossiers efficiënter: documenten kunnen sneller doorgestuurd worden en organisaties zoals mutualiteiten of vakbonden zijn makkelijker bereikbaar via mail. Voor sociaal werkers biedt dit een duidelijk overzicht van communicatie en gemaakte afspraken. Toch gaat deze efficiëntiewinst gepaard met verschillende nadelen. Door de digitalisering verdwijnen in veel organisaties de vaste contactpersonen, waardoor sociaal werkers telkens opnieuw het volledige verhaal moeten uitleggen aan iemand anders. Dit leidt tot herhaling en tijdverlies.

Digitale uitsluiting van cliënten

Daarnaast ervaren vooral cliënten grote moeilijkheden door de snelle digitale omslag. Veel cliënten beschikken niet over de nodige digitale vaardigheden of hebben geen toegang tot een computer, laptop of stabiele internetverbinding. Hierdoor komen zij opnieuw terecht bij de sociaal werker voor taken die ooit zelfstandig konden worden uitgevoerd aan een balie. De sluiting van lokale kantoren door digitalisering versterkt deze kwetsbaarheid: cliënten moeten zich nu vaker verplaatsen om een afspraak te maken of documenten binnen te brengen. Voor wie afhankelijk is van beperkt of ontoegankelijk openbaar vervoer vormt dit opnieuw een extra drempel. Digitalisering biedt dus voordelen op vlak van efficiëntie, maar creëert tegelijk nieuwe vormen van uitsluiting, waardoor zowel cliënten als sociaal werkers extra druk ervaren in het activeringsproces.

Extra druk op de sociaal werker

De sociaal werkers ervaren zelf ook aanzienlijke drempels in hun dagelijkse praktijk. Hoge werkdruk, complexe regelgeving, intensieve samenwerking met meerdere partners en beperkte tijd per cliënt maken het moeilijk om relationeel en mensgericht te werken. Ze balanceren voortdurend tussen beleidsmatige verplichtingen, de haalbaarheid voor cliënten en hun professionele oordeel over wat zinvol en verantwoord is. Dit morele spanningsveld leidt tot onzekerheid en een hoge mate van professionele druk, en maakt duidelijk dat activering niet alleen een uitdaging is voor cliënten, maar ook voor de sociaal werkers die hen begeleiden.

Conclusie: activering vraagt structurele herdenking

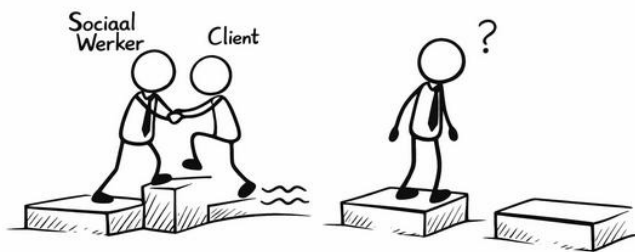
Activering als eindpunt, niet als start

Uit de verzamelde interviews met sociaal werkers wordt duidelijk dat activering binnen het OCMW veel breder en complexer is dan het begeleiden van cliënten naar werk of opleiding. Hoewel activering structureel verankerd is in het beleid en vaak wordt gezien als een vanzelfsprekend einddoel, toont de praktijk een heel ander beeld. Voor een groot deel van de cliënten vormt activering niet de eerste, maar de laatste stap in een lang traject van stabilisatie, pré-activering en herstel. De realiteit waarin deze cliënten leven, gekenmerkt door taalbarrières, culturele verschillen, mentale kwetsbaarheid, multiproblematiek, administratieve achterstand en structurele armoede, maakt dat duurzame participatie niet zomaar kan worden verwacht.

Wanneer systemen falen, niet mensen

Sociaal werkers getuigen dat zij dagelijks balanceren tussen beleidsverwachtingen en de haalbaarheid voor cliënten. Ze botsen op een arbeidsmarkt die vaak hogere drempels legt dan cliënten kunnen nemen: taalvereisten, prestatiedruk, beperkte inclusiviteit en ontoegankelijke mobiliteit bemoeilijken stappen richting werk. Tegelijk is er de structurele wooncrisis, die zelfs de meest gemotiveerde trajecten ondergraaft. Zonder stabiele, betaalbare en gezonde huisvesting ontbreekt de noodzakelijke rust om met werk bezig te zijn en zelfs een arbeidscontract ondertekenen wordt onmogelijk zonder officieel adres. Digitalisering brengt dan weer voordelen op vlak van efficiëntie, maar vergroot tegelijk de kloof voor wie geen digitale vaardigheden of middelen heeft. Hierdoor keren cliënten opnieuw terug naar de sociaal werker, die steeds meer moet opvangen met steeds minder tijd.

Verweven drempels voor cliënten en sociaal werkers

Wat deze analyse vooral duidelijk maakt, is dat activering niet mislukt omdat cliënten “niet willen”, maar omdat de samenleving vaak niet is afgestemd op mensen die extra ondersteuning nodig hebben. De drempels waarmee cliënten geconfronteerd worden, van vervoer en taal tot huisvesting en administratie, zijn niet alleen zichtbaar in hun traject, maar werken ook door in de

professionele realiteit van de sociaal werker. De werkdruk, versnippering van diensten, ontbrekende contactpersonen, complexe regelgeving en morele spanningen maken dat sociaal werkers voortdurend moeten schakelen tussen regelen, herstellen en begeleiden. Hierdoor krijgen ze minder ruimte voor relationeel werken, precies datgene wat nodig is om mensen duurzaam te ondersteunen.

Naar een menswaardige en realistische activering

De talloze voorbeelden uit de interviews tonen aan dat pré-activering, het stabiliseren van basisvoorwaarden zoals huisvesting, gezondheid, dagstructuur en sociale verbondenheid, een essentieel fundament vormt voor duurzame activering. Voor sommige cliënten blijft dit fundament zelfs het hoogst haalbare en moet activering breder worden geïnterpreteerd: van vrijwilligerswerk tot dagbesteding, van herstel tot sociale participatie. Het erkennen van deze diversiteit is cruciaal om activering menswaardig en realistisch te houden.

De invloed van actualiteit, regio en beleid

Tot slot is het belangrijk om deze bevindingen te situeren binnen een bredere en voortdurend veranderende maatschappelijke context. Activering staat niet los van actuele politieke, economische en sociale ontwikkelingen. Beleidskeuzes op Federaal, Vlaams en Lokaal niveau hebben een directe invloed op de manier waarop sociaal werkers hun rol kunnen opnemen en welke middelen hen ter beschikking staan. Hervormingen in de sociale zekerheid, veranderingen in werkloosheidsregelingen, investeringen in welzijn of net besparingen kunnen de druk op het OCMW vergroten of verkleinen. Ook lokale beleidskeuzes spelen hierbij een cruciale rol: de prioriteiten van een gemeentebestuur bepalen in grote mate welke ondersteuningstrajecten beschikbaar zijn en hoe flexibel activering kan worden ingevuld.

Daarnaast verschilt de realiteit van activering sterk naargelang de regio. In landelijke omgevingen spelen andere drempels dan in stedelijke contexten, zoals beperkte mobiliteit, minder beschikbare diensten, een kleiner arbeidsmarktaanbod en grotere afstanden tot voorzieningen. Dit maakt duidelijk dat activering geen uniform gegeven is, maar sterk afhankelijk is van plaats, tijd en beleidscontext. Wat vandaag geldt, kan binnen een jaar al anders zijn door nieuwe wetgeving, maatschappelijke verschuivingen of veranderende economische omstandigheden.

Deze conclusie toont aan dat de drempels waarmee cliënten geconfronteerd worden sterk overeenkomen met de drempels die sociaal werkers zelf ervaren. Hoewel aanvankelijk werd verwacht dat er duidelijke verschillen zichtbaar zouden zijn tussen beide groepen, blijkt in de praktijk dat deze drempels grotendeels dezelfde zijn, met slechts enkele uitzonderingen. Dit wijst erop dat de moeilijkheden niet los van elkaar bestaan, maar nauw met elkaar verweven zijn en elkaar wederzijds versterken. De uitdagingen waarmee cliënten kampen, zoals administratieve complexiteit, tijdsdruk of beperkte toegang tot ondersteuning, worden vaak weerspiegeld in de beperkingen waar sociaal werkers tegenaan lopen binnen hun professionele context. Hierdoor ontstaat een vicieuze cirkel waarin zowel cliënten als sociaal werkers vastlopen. Het probleem kan dan ook niet herleid worden tot individueel falen of tekortschietende inzet, maar moet begrepen worden als een structurele spanning tussen beleidsmatige verwachtingen en de realiteit van het sociaal werk in de praktijk.

Slotvraag

Daarom eindigt dit artikel met een kernvraag die voortkomt uit alle voorgaande bevindingen en die zowel beleid, organisaties als praktijkwerkers zou moeten aanzetten tot reflectie:

Hoe kunnen we deze (onzichtbare) drempels voor de sociaal werkers structureel aanpakken?

Dankwoord

Graag wil ik enkele mensen bedanken die een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan het tot stand komen van dit bachelor-artikel.

In de eerste plaats wil ik mijn oprechte dank uitspreken aan de sociaal werkers die bereid waren om deel te nemen aan dit onderzoek. Hun openheid, tijd en bereidheid om hun ervaringen, inzichten en kritische reflecties te delen, vormden een essentiële meerwaarde voor dit bachelor-artikel. Hun verhalen en dagelijkse praktijk boden niet alleen inhoudelijke diepgang, maar maakten ook zichtbaar hoe complex en betekenisvol sociaal werk binnen een OCMW-context is.

Daarnaast wil ik de personen in mijn directe omgeving bedanken die mij ondersteund hebben tijdens het schrijfproces. Door mee te lezen, feedback te geven en te helpen bij het verduidelijken van mijn formuleringen, droegen zij bij aan het toegankelijk en begrijpelijk maken van deze tekst voor een breed publiek. Hun betrokkenheid en aanmoediging waren van grote waarde.

Graag gaat mijn dank uit naar mijn docent, voor de begeleiding, het vertrouwen en de constructieve feedback tijdens het traject. De ondersteuning en richting die ik kreeg, hielpen mij om dit onderzoek/artikel kritisch, gestructureerd en inhoudelijk onderbouwd uit te werken.

Verder wil ik mijn stageplaats bedanken voor de openheid waarmee zij hun werking, ervaringen en visies met mij deelden. De inzichten die ik daar heb opgedaan, vormden een belangrijke inspiratiebron en boden een waardevolle brug tussen theorie en praktijk.

Tot slot wil ik transparant vermelden dat ik bij de uitwerking van dit bachelor-artikel deels gebruik heb gemaakt van AI-technologie, ter ondersteuning bij mijn dyslexie, met als doel de inhoud helder, gestructureerd en academisch verantwoord te kunnen formuleren (ChatGPT, 2025). De illustraties in dit artikel zijn eveneens gegenereerd met behulp van AI-technologie.

Bibliografie

- ChatGPT. (2025). *Optimaliseer ...* Opgeroepen op 2025, van <https://chatgpt.com/>
- De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. (2025). *Hervorming van de werkloosheidsverzekering*. Opgeroepen op November 2025, van RVA: <https://www.rva.be/hervorming-van-de-werkloosheidsreglementering>
- Helene Cappelle, Nele Cox. (2024, Maart). *Generalistisch/specialistisch sociaal werk in OCMW-context*, 28. Opgeroepen op November 2025, van <https://soc.kuleuven.be/ceso/respond/sociaalwerkonderzoek-associatie-ku-leuven-1/papers/generalistisch-specialistisch-sociaal-werk-in-ocmw-context>
- POD Maatschappelijke Integratie. (2025). *Geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI)*. Opgeroepen op November 2025, van Primabook: <https://primabook.mis.be/nl/geindividualiseerd-project-voor-maatschappelijke-integratie-gpmi/gpmi>
- Reidsma, M., Vandermeerschen, H., & De Cuyper, P. (2021). *Working Paper: Naar een meer diverse werkvloer*. HIVA - KU Leuven. Opgeroepen op December 2025, van file:///C:/Users/Marijke/Downloads/Nota_werkgevers-ervaringen.pdf
- Reidsma, M., Vandermeerschen, H., & De Cuyper, P. (2021). *ervaringen van werkgevers die anderstalige nieuwkomers hebben aangeworven. Naar een meer diverse werkvloer*, 38. HIVA-KU Leuven. Opgeroepen op December 2025, van file:///C:/Users/Marijke/Downloads/Nota_werkgevers-ervaringen.pdf
- Reynaert, D., Kemmeren, C., Knevel, J., Lochtenberg, M., Plovie, E., & Tirions, M. (2023, Oktober-November-December). *Sociaal werk: een mensenrechtenberoep?* *openjournals UGent*, p. 11. Opgeroepen op November 2025, van <https://openjournals.ugent.be/tvmr/article/93243/galley/211235/view/>
- Sempels, Y., Goffin, K., & Vanoeteren, V. (2023). *Activering van leefloongerechtigden: noden, aanpak en lokale samenwerking*. Viona. Opgeroepen op December 2025, van <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/64763>
- Sociaal werkers binnen OCMW. (2025, November). *Activeringstraject en zijn drempels*. (M. Thienpont, Interviewer) Eeklo, Oost-Vlaanderen, België.
- Vlaanderen. (2025). *Jobbereikbaarheid als drempel of hefboom naar werk. De integrale kijk op bereikbaarheid toegepast op de Vlaamse arbeidsmarkt*. Departement Werk, Economie, Wetenschap, Innovatie en Sociale Economie. Opgeroepen op December 2025, van <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/78566>
- VVSG. (2024, November 14). *Leefloon*. Opgeroepen op December 2025, van De VVSG kennisdatabank: <https://www.vvsg.be/kennis/databank/leefloon#Gendividualiseerd-Project-Maatschappelijke-Integratie-GPMI>
- Wilken, J., van den Berg, K., & Bektas, G. (2023). *Kennissynthese Sociaal Werk*. Movisie. Opgeroepen op December 2025, van <https://www.movisie.nl/sites/default/files/2023-10/230906%20Rapport%20Kennissynthese%20Sociaal%20Werk%20Sociale%20Inclusie%20Pijler%202.pdf>